

Migrációs kilátások a nyugat-balkáni útvonalon

Gyorselemzés

2020. január 7.

A Migrációkutató Intézet legfrissebb elemzése a balkáni migrációs helyzetet vette górcső alá. A nyugat-balkáni útvonalon megjelenő emberek döntő többsége immár nem Szíriából és Irakból érkezik, hanem sokkal inkább afganisztáni és észak-afrikai származású. Emellett a líbiai válság és a mögötte húzódó érdekek, valamint a kelet-mediterrán térség instabilitása tovább növelheti az elvándorlást. Mivel nem rendelkezik megfelelő erőforrásokkal a területére érkezők ellátására, Athén továbbra is közös európai megoldást szorgalmaz.

1. Törökország

A szíriai Idlib tartomány gyakorlatilag az arab országban 2011-ben kitört háború óta a Damaszkusszal szembenálló erők kezében van. A tartomány és vele együtt a város státusza és lakossága folyamatosan változott (és változik), hiszen a Szíria különböző területeiről visszavonulni kénytelen fegyveresek és azok, akik nem akartak a regnáló szír kormány fennhatósága alatti területen élni, Idlibben lettek menedékre. Az *ex lex* állapot felszámolására nemzetközi egyezmények keretében próbálnak kísérletet tenni. Oroszország, Szíria, Irán és Törökország a szociális tárgyalássorozattal igyekszik politikailag és katonailag összhangba hozni a terveket, míg a nyugati szövetségesek időről időre Genfben egyeztetnek. Török és orosz katonák ún. megfigyelőpontokat hoztak létre a területen, amelyek arra hivatottak, hogy az Idlibben összegyűlt fegyvereket és terroristákat valamilyen módon kontroll alatt tartásuk. A damaszkuszi vezetés pedig azon dolgozik, hogy visszaállítsa az ország területi integritását, vagyis Idlibet ismét ellenőrzése alá vonja. A szóban forgó területen 2011 előtt nagyjából 1, jelenleg összesen 3-4 millió ember élt, illetve él.¹

December közepén a szíriai vezetés orosz támogatással katonai offenzívába kezdett, amelynek hatására 2019. december 25-ig mintegy 235 000 belső menekültet regisztráltak. Többségük a török erők által megszállva tartott régiókba húzódott vissza, de voltak, akik a szír kormány által ellenőrzött, Aleppóhoz tartozó területekre igyekeztek.² Ezek az emberek jelenleg borzasztó körülmények között élnek.³ Nyilvánvaló, hogy olyanok is akadnak közöttük, akik a már Törökországban élő rokonaik, ismerőseik révén át tudják lépni a határt, vagyis tovább gyarapodhat a jelenleg mintegy 3,6 millió főt számláló törökországi szír közösség. Arról, hogy a Béke Forrása Hadművelet után a törökök és szíriai szövetségeseik által ellenőrzött területekre számottevő mértékben menekülteket telepítettek volna vissza, egyelőre nincs hír. Idlib kapcsán talán a legfontosabb kérdés, hogy az évek óta harcoló terroristák – akik között nagy számban vannak nyugati állampolgársággal rendelkezők is – hogyan és milyen módon jutnak ki a tartományból. Recep Tayyip Erdoğan minden bizonnyal ezekre az emberekre is utalva jelentette ki gyakorta az utóbbi hónapokban, hogy senkit nem fognak Törökországban letelepíteni, vagyis akinek van útlevele, azt hazaküldik.

Migrációs szempontból az afgán közösséget érdemes kiemelni. Ők ugyanis már három éve nagy számban képviseltetik magukat a görög szigetekre érkezők között. A balkáni útvonalon megjelenők fele pakisztáni és afganisztáni illetőségű, ami nagyjából ugyanazt jelenti, hiszen Pakisztánban – csakúgy, mint Iránban – több milliós afgán kolónia él. Az arányokat tekintve őket követik a bangladesiek és az irakiak. 2019-ben a boszniai migránsok mindössze 6,3%-a vallotta magát szíriainak.⁴

Az afgánok többsége nem rendelkezik semmilyen hivatalos dokumentummal és bár regisztrálják és időről időre vissza is toloncolják őket a török hatóságok, jelenleg is legalább félmillióan lehetnek a kis-ázsiai országban. A török belügyminisztérium hivatalos adatai szerint csak 2018-ban mintegy 100 000 afgán érkezett, 2019 első hét hónapjában pedig hivatalosan

¹ <https://www.bbc.com/turkce/50908882> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

² <http://www.peyamakurd.com/tr/D%C3%BCnya/bm-den-kritik-aciklama-kacanlarin-sayisi-235-bini-buldu> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

³ <https://www.dailymotion.com/video/x7pu1vt> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

⁴ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI\(2019\)644174_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI(2019)644174_EN.pdf) (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

további 77 000, magát afgánnak valló menedékkérő lépte át a török határt.⁵ Vagyis az, hogy egyre többen jelentek meg az utóbbi hónapokban a görög szigeteken, véleményünk szerint nem teljes egészben az EU-török megállapodás kudarcaként értelmezendő, hanem annak a szűnni nem akaró politikai (valamint ebből fakadóan gazdasági és társadalmi) instabilitásnak tudható be, amely Afganisztánon és Szírián kívül egyre látványosabban érinti Irakot, sőt, Libanont és Líbiát is. Ezen területekről sok esetben szintén Törökországon keresztül vezet(het) az út Európa felé.

Utóbbi esetében ki kell emelni, hogy az országon belüli megosztottságot szinte minden térségbeli ország fenntartja azzal, hogy egyik vagy másik szereplőt támogatja (vagy egyszerre mindkettőt). Az utóbbi hónapokban több sajtófelületen, illetve fotókkal és videókkal megerősítve a közösségi médiában is megjelentek olyan hírek, miszerint a harctereken megjelenő – sokféle útlevéllal rendelkező – fegyveresek utaztatását legitim kormányok szervezik Egyiptomtól Szaúd-Arábián és Kataron át Törökországig.⁶ A legfrissebb hírek szerint a törökök például a kiképzés és az utazás költségein túl – amiben a tunéziai kormány is partner – minimum 2 000 USD-t fizetnek minden harcosnak, aki Líbiába megy a török-líbiai egyezmény keretében azért, hogy biztosítsa Tripolit Haftar tábornok és szövetségeseinek támadásaival szemben.⁷ Úgy tűnik tehát, hogy Szírián kívül már Líbiában is egy többfrontos háború fenntartása zajlik olyan embereken keresztül, akiknek az ellátása, kiképzése és mozgatása külső jóváhagyással történik. Ez a szempont az ún. migrációs nyomást és a balkáni útvonalon megjelenő migráció folyamata mögött húzódó okokat is más fényben tünteti fel.

A különböző energiahordozókért vívott harc (Líbiában, Szíriában és Cipruson) miatt és annak folyományaként a kibocsátó országokból útnak indulók száma is növekedhet. Ráadásul, a regionálisnak mondott konfliktusokban nemcsak helyi emberanyagot használnak fel, hanem gyakorlatilag bárkit, aki hajlandó 2 000–2 500 dollárért áruba bocsátani az életét.

A helyzet előreláthatóan 2020-ban sem fog érdemben változni, hiszen a Földközi-tenger keleti medencéjében egyre többen akarnak pozíciókat szerezni, vagy a meglévőket megerősíteni. A Ciprus (és Izrael) térségében feltárt földgázmezők iránt szintén nagy az érdeklődés. A Kelet-Mediterráneumban fennálló törekeny egyensúly felborulása közvetve ugyan, de hozzájárulhat ahhoz, hogy az illegális migráció tovább növekedjék.

2. Görögország

A 2016 márciusában a Törökország és az EU között született közös nyilatkozat nyomán 2015-höz képest a következő évben meredeken csökkent a tengeri érkezések száma, és 2017-re a migrációs válság kitörése előtti időszak szintjére esett vissza (29 714). 2018-ban kisebb mértékű (32 494), 2019-ben viszont ismét jelentős növekedés (59 457) volt tapasztalható.⁸ A szárazföldi érkezők száma a következőképpen alakult: 2017-ben 6 592, 2018-ban 18 014, aztán 2019-ben 14 891.

2019 júliusában új kormány állt fel Athénban, miután Alexis Ciprasz Szírizája elsősorban az elkerülhetetlen megszorítások, az Athén környéki erdőtüzek helytelen kezelése és az Észak-Macedóniával kötött preszpai megállapodás miatt komoly népszerűségvesztést szenvedett el és megbukott. A parlamenti választásokon abszolút többséget szerezve győzött a sok évtizedes kormányzati múlttal bíró jobbközép Új Demokrácia. Kiriákosz Micotákisz, a családi kötelékek által hagyományosan átszött párt⁹ kormányfő-jelöltje – akit a Politico

⁵ <https://www.yeniakit.com.tr/haber/afganlarin-turkiyeye-akini-hiz-kesmiyor-886584.html> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

⁶ <https://www.duvarenglish.com/opinion/2020/01/01/jihadist-politics-from-syria-to-libya/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

⁷ <http://www.syriaahr.com/en/?p=151664> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

⁸ Az adatok az ENSZ-től származnak és a 2019. december 29-ei állapotot tükrözik. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

⁹ Édesapja, Konsztantin Micotákisz miniszterelnök (1990–1993), nővére, Dora Bakojannisz külügyminiszter (2006–2009), korábban Athén polgármestere (2003–2006, tehát a nyári olimpia idején is).

keményvonalas jobboldalinak állított be és „trójai Trumpnak” titulált¹⁰ – a kampányban az országot sújtó migrációs válság jobb kezelését is megígérte. Elsősorban azokon az égei-tengeri szigeteken élő polgároknak kínált ezzel reményt, akik évek óta elszenvedői az ott működő, nyitott befogadó-állomásokban, az ún. *hotspotokban* és környékükön uralkodó áldatlan állapotoknak.

Miután ugyanis a válság kitörésekor tarthatatlanná vált a migránsok átszállítása a szigetekről a félszigetre – és az, hogy onnan észak felé elhagyták az országot –, a Ciprasz-adminisztráció öt szigeten (Leszboszon, Hioszon, Számoszon, Léroszon és Kószon) befogadóállomásokat nyitott. Ezekben a menekültkérelmek elbírálása – annak ellenére, hogy a görög hatóságokat ENSZ- és EU-munkatársak is segítik – lassan halad, ezért sem a félszigetre való átszállításra (jóváhagyó döntés esetén), sem pedig a kitoloncolásra (elutasító döntés esetén) nem kerül sor kellő időben,¹¹ ami komoly zsúfoltsághoz vezet. A három legkritikusabb állapotú *hotspot* Leszbosz szigetén Moria, Hiosz szigetén Vial és Számosz szigetén Váthi. Ezek együttesen 4 500 férőhellyel rendelkeznek, miközben tavaly november végén 36 400 ember tartózkodott a területükön, illetve az azt körülvevő „gyűrűben”, konténerekben és sátrakban, elégtelen higiéniai körülmények között. Így például Leszboszon 200, Számoszon 300 emberre jut egy mellékhelyiség. Mindez rendkívül negatívan hat a helyi közbiztonságra, a turizmus visszaesésével az arra nagyban támaszkodó gazdaságra és az egészségügyi ellátásra.¹²

A Micotákisz-kormány sem képes azonban az előzőnél jobban védeni a külső, tengeri határokat, a Frontex által nyújtott, a határőrök nagyobb számában kifejezhető segítségre pedig még sokáig nem számíthat.¹³ A szigeteken kialakult helyzet normalizálására több elképzelés is született. Az új kormány egyrészt 2020 végéig 10 000 embert kíván visszaküldeni Törökországba. Ez többszöröse a Ciprasz-kormány 4,5 éve alatt visszaküldött 1 805 főnek. Másrészt a tervek szerint a szigetekről 20 000 menedékkérőt telepítenek át 2020 folyamán a félszigetre. Harmadrészt pedig a fentebb említett három nyitott tábort bezárnák,¹⁴ helyettük pedig ugyanazokon a szigeteken új, zárt központokat építenének 2020 nyarára.¹⁵ Utóbbi terv az önkormányzatok és a lakosság tiltakozását váltotta ki.¹⁶

A kormány ezen kívül kommunikációs fordulatot hajtott végre, minthogy az előző kabinettel ellentétben nem menekültválságról, hanem bevándorlási válságról beszél, hivatkozva arra, hogy az érkezők között ma már kisebbségben vannak a sírek.¹⁷ Ez egy, az ENSZ által is megerősített tény, hiszen 2019. november 30-i adatok szerint az érkezők csupán 27,8%-a volt szír állampolgár. Legnagyobb számban afgán állampolgárok (38,6%) érkeztek, de sok a fekete-afrikai is, különösen a Kongói Demokratikus Köztársaságból (6,9%).¹⁸

Görögország mint frontország álláspontja a válság megoldásáról azonban az új kormányzat alatt sem változott: az európai szolidaritás jegyében várja a többi EU-tagállam

¹⁰ <https://www.politico.eu/article/kyriakos-mitsotakis-greece-trojan-trump-new-democracy-party/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹¹ A kitoloncolásra ráadásul sokszor szintén akár évekig nem kerül sor. A repatriálás Európa-szerte komoly nehézségekbe ütközik: bonyolult a megszervezése, költséges a szállítás, ráadásul dokumentumok hiányában sokszor képtelenség megállapítani a származási országot, s ezt tetézheti a származási ország visszafogadást elutasító gyakorlata is.

¹² https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2019/05/G%C3%B6r%C3%B6g-%C3%BAtibesz%C3%A1mol%C3%B3_MKI_20190516.pdf (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹³ A Frontex létszámának 10 000 főre növelése 2027-re kell, hogy megtörténjék, és a program végrehatása csak az Ursula von der Leyen vezette Európai Bizottság hivatalba lépésével kezdődött el.

¹⁴ <https://www.infomigrants.net/en/post/20984/greek-government-plans-to-close-overcrowded-island-migrant-camps> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹⁵ <http://www.ekathimerini.com/247862/article/ekathimerini/news/locations-of-new-island-migrant-camps-to-be-confirmed-soon> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹⁶ <https://www.keeptalkinggreece.com/2019/11/21/samos-chios-leros-oppose-predeparture-centers/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹⁷ <https://greece.greekreporter.com/2019/10/04/pm-mitsotakis-says-greece-now-faces-migration-not-refugee-crisis/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

¹⁸ <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

segítségét, szorgalmazója az elosztási rendszernek („kvóta”) és az azokat elutasító tagállamok megbüntetését javasolja.¹⁹ Mindeközben a migráció ügyében sem ritkák a kommunikációs csörték Görögország és Törökország között. Legutóbb 2019 novemberében például török források alapján a Spiegel azt állította, hogy a Ciprász-kormány alatt Görögország jogsértő módon 60 000 migránst küldött vissza Törökországba anélkül, hogy befogadta és megvizsgálta volna menedékkérelmüket. A vádat a Micotákisz-kormány illetékesei határozottan cáfolták.²⁰

3. Bosznia-Hercegovina

A 2015–2016-ban népszerű Görögország-Macedónia/Bulgária-Szerbia útvonalat később – különösen 2018-tól – fokozatosan felváltotta a Görögország-Albánia-Montenegró-Bosznia-Hercegovina útvonal, így utóbbi ország mára egyértelműen a nyugat-balkáni migrációs útvonal egyik legfontosabb állomása lett. A hivatalos statisztikák szerint az országba 2018-ban 34 000 ember érkezett.²¹ Ez a szám 2019-ben tovább növekedett, és elérte a 43 000 főt.²² Mivel Görögországból Észak-Macedóniába²³, Szerbiából pedig hazánkba (vagy Horvátországba) már meglehetősen nehéz hivatalos dokumentumok nélkül, illegálisan eljutni, az érkezők a fenti útvonalon, illetve Albániából, Koszovón, Szerbián és Bosznián át igyekeznek Horvátországba, vagyis az Európai Unió területére jutni. A boszniai helyzet különösen Bihács térségében vált akuttá, hiszen ott mintegy 5 000 ember torlódott fel 2018 végén. Ebből nagyjából 700-an laktak a hírhedt vucjaki táborban, amit a hatóságok, humanitárius katasztrófától tartva, végül felszámoltak.²⁴ Az Európai Unió 2019 augusztusában 10 millió euróval támogatta a bosnyák hatóságokat további, átmeneti táborok létrehozásában.²⁵

A bizonytalanságot jól mutatja, hogy sokszor az adatok tekintetében is eltérések figyelhetők meg. Az Európai Unió adatai szerint 2018-ban 24 000, 2019 első kilenc hónapjában pedig 22 200 ember lépett illegálisan bosnyák földre. 2019 végén mintegy 8 000 ember tartózkodott illegálisan az országban, akiknek a döntő többsége (mintegy 6 000-en) az északnyugati régióban várt arra, hogy Horvátországba juthasson. A bosnyák hatóságok és a helyi Vöröskereszt nem tudja megfelelő módon kezelni a helyzetet. A megoldási lehetőségeket szűkíti, hogy Milorad Dodik boszniai szerb miniszterelnök határozottan kijelentette: nem engedi befogadó-központok létrehozását a Boszniai Szerb Köztársaság területén.²⁶ Más források²⁷ arra mutatnak rá, hogy a megosztottságot és döntésképtelenséget konzerváló boszniai berendezkedés átalakítása nélkül a nyugat-balkáni ország a migráció kérdésében sem fog tudni érdemi döntést hozni.

¹⁹ <https://greece.greekreporter.com/2019/10/04/pm-mitsotakis-says-greece-now-faces-migration-not-refugee-crisis/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²⁰ <https://www.dw.com/en/greece-illegally-deported-60000-migrants-to-turkey-report/a-51234698> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²¹ <https://www.amerikaninnesi.com/a/bosna-hersek-multeci-gocmen-siginmaci-sinir-insani-kriz/4957799.html> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²² <https://balkaninsight.com/2019/11/15/migrants-refugees-find-shelter-hard-to-come-by-in-bosnia/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²³ <https://www.dw.com/en/refugees-face-violence-abuse-on-europes-new-balkan-route/a-48334427> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²⁴ <https://balkaninsight.com/2019/11/15/migrants-refugees-find-shelter-hard-to-come-by-in-bosnia/> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²⁵ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI\(2019\)644174_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/644174/EPRS_BRI(2019)644174_EN.pdf)

²⁶ <http://ba.n1info.com/English/NEWS/a394588/Dodik-No-migrant-centres-will-be-set-up-in-Republika-Srpska.html> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)

²⁷ <https://www.trtworld.com/magazine/looming-winter-poses-a-threat-to-migrants-stuck-in-bosnia-31758> (utolsó letöltés: 2020. január 2.)